

YENİ BİYOGRAFİ:
“MUSTAFA KEMAL
ATATÜRK
MÜCADELESİ VE ÖZEL HAYATI”

■ ARZU ERDOĞAN

Özgür ve güzel bir vatan için tüm hayatı boyunca mücadele eden Mustafa Kemal Atatürk'ün iç dünyası, mücadelesi ve özel hayatını anlatan, gazeteci-yazar İpek Çalışlar'ın kaleme aldığı biyografi **Yapı Kredi Yayınları**'ndan çıktı.

Daha önce yazdığı Latife Hanım ve Halide Edib biyografileriyle büyük beğeni toplayan gazeteci-yazar İpek Çalışlar, bu kez Mustafa Kemal Atatürk'ün biyografisini kaleme aldı. Doğduğu 1881'den 1927 yılına kadar Atatürk'ün hayatını araştıran Çalışlar, "Mustafa Kemal Atatürk - Mücadelesi ve Özel Hayatı" adlı yeni kitabıyla, onun hayatında gölgede kalmış pek çok noktaya ışık tutuyor. İpek Çalışlar'ın çalışması Atatürk'ün hayatına dair bilmediğimiz ayrıntıları aktarıyor, onu sadece milli mücadeleyi başlatan, cumhuriyeti kuran kişi olarak değil aynı zamanda bir oğul, bir kardeş, bir eş olarak da tanıtıyor.

ÜZERİNE TİTRENEN MUSTAFA

Mustafa Kemal'in 1881 yılında, Selanik'te doğduğunu hepimiz biliriz ancak çocukluk günlerine dair detay bilgiler oldukça sınırlıdır. İpek Çalışlar'ın çalışmasından öğreniyoruz ki, Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Bey oğullarına çok düşküdü. Ama bu, her ebeveynin alışlageldik düşkünlüğünün ötesindeydi. Çünkü Mustafa'dan önce üç çocuklarını, kızları Fatma, oğulları Ahmed ve Ömer'i hastalıklarla kaybetmişlerdi. O nedenle küçük Mustafa'nın üzerine titiyor, ona güzel bir gelecek hazırlarken, aynı zamanda kendi gözlerinden bile korumaya çalışıyorlardı. Buna rağmen üç kez ölümden döndü küçük Mustafa. Ağabeyleri Ahmed ve Ömer kuşpalazı olmuştu. Mustafa ise ailenin tüm koruma gayretine rağmen, sürekli onların yanında. Ağabeyleri ölürken o, çok büyük bir şans eseri bu hastalığı kapmamıştı. İkincisi bir kazaydı. Evlerinde tamiri yapılan ahşap kapı, ustanın yanında oynayan Mustafa'nın üzerine düşmüştü. Zübeyde Hanım, diğer çocuklarının ardından, küçük oğlunu da kaybettiğini düşünmüş ve bayılmıştı. Neyse ki sevgili oğlu bu kazadan yara almadan kurtuldu. Ve o kapı, birkaç yıl sonra eve giren hırsızların kırmasıyla bir kez daha çocuğun üzerine düşüyordu. Ancak Mustafa tüm o hengameye rağmen uyanmıyordu bile...

RAPLA ÇİFTLİĞİ VE KOLİBA

Mustafa Kemal'in çocukluğuyla ilgili, çoğunluğun en iyi bildiği hikâye ise babasının ölümünden sonra taşındıkları, dayısına ait Langaza'daki Rapla Çiftliği'nde, kardeşi Makbule ile birlikte karga kovaladıklarına dair olan kendi anlatımı. Fakat bu anlatım yıllar boyu bir yoksulluk hikâyesi olarak algılanmış. Bunun müsebbibi ise 1932 yılında Harold Courtenay Armstrong'un yazdığı "Bozkurt" kitabı. Mustafa Kemal ise bu yazılanlara kızmış, yazara cevap vermiş ve yoksul bir aileden gelmediğinin altını çizmiş.

İpek Çalışlar, kitabı için yaptığı araştırmalarda ulaştığı sonuçlar ile Mustafa Kemal'in haklılığını anlatıyor. Çünkü o yıllarda babası Ali Rıza Bey kereste ticareti yapıyor. Selanik'te birçok yerde dükkanları, evleri, gelir getiren mülkleri var. Babaları vefat ettikten sonra ise çok akıllı ve hesabını bilen bir kadın olan Zübeyde Hanım sayesinde, hiç sıkıntı çekmeden hayatlarını yaşıyorlar. Ali Rıza Bey vefat ettikten sonra dayısının çiftliğine taşındıkları doğru, ama yoksulluktan değil, dönemin sosyal yapısı öyle gerektirdiği için... Karga kovalama hikâyesi ise tamamen kardeşi "Makbuş" ile aralarındaki oyun. Gerçekten tarlaya gidip karga kovalıyorlar, ama görev gereği değil, istedikleri için... İpek Çalışlar "Langaza'daki çiftlikte harika günler geçiriyorlar. Bakıp büyüttükleri yaralı bir karga var, adı Hacı" diyerek anlatıyor o mutlu çocukluk günlerini. Hatta Mustafa Kemal, kardeşi ile ikisinin oynayacağı bir de kulübe yapıyor tarlanın içine. Adı da "Koliba..." Oynadıkları bir gün yanlışlıkla yakmış olsalar da, anılarının en güzel anılarını taşıyor o kulübe.

NE İSTEDİĞİNİ BİLEN, KARARLI BİR ÇOCUK

İpek Çalışlar'ın anlatısından Mustafa Kemal'in daha çocuk yaşlarda bile eğitimine düşkün, ne istediğini bilen bir insan olduğunu öğreniyoruz. Mahalle Mektebi'ne gitmek istememesi de bunun bir yansıması. İpek Çalışlar bunu şöyle anlatıyor: "İlk gittiği mahalle mektebini hiç sevmemiş. Sanırım eski bir binaydı. Belki sınıfı da sevimsizdi. Rahlenin önünde bağdaş kurmaktan da hiç hoşlanmamıştı. Şemsi Efendi Okulu ise pırıl pırıl, kara tahtası olan, duvarında haritalar asılı modern bir okul. Okula başladığı gün mutlu bir çocuk oluyor. Zevk sahibi bir çocuk... Verilen dersler de gayet çeşitli ve doyurucu. Şemsi Efendi Okulu başarıları nedeniyle pek çok madalyanın da sahibi."

Şemsi Efendi'den sonra Mülkiye Rüştüyesi, ardından kendi ısrarıyla gittiği Askeri Rüştüye, Manastır Askeri İdadisi ve son olarak kurmaylığını alacağı Harbiye... Tüm eğitim hayatı boyunca ülke meseleleriyle ilgili Mustafa Kemal. Askeriye'de birlikte olduğu çocukluk arkadaşlarıyla veya orada tanıştığı yeni isimlerle saatlerce memleket meselelerini tartışıyor. Mezun olduktan sonra genç bir subay olarak Şam'a atanıyor. Bu kenti çok sevmiyor, hava değişimi alarak Selanik'e gidiyor. Sonra Çanakkale... İşte orada askeri dehasıysa devleşiyor. Gazeteler ondan bahsetmeye ve fotoğraflarını basmaya başlıyor. Hatta adı saray kadınları arasında "sarı gül" olarak anılıyor. Yavaş yavaş tarih, hem bir askeri dehanın, hem de önemli bir devlet adamının izleriyle yeniden yazılmaya başlanıyor.



İpek Çalışlar, kitabında Atatürk'ün hayatındaki az bilinen noktalara odaklanmış.

BİR LİDERİ ANLATMAK

Mustafa Kemal hakkında bir kitap yazmak zor olsa gerek. Çünkü silah arkadaşlarından yaverlerine kadar o kadar çok kişi ulu önder hakkında anılarını yazmış ki, sanki artık onun hakkında bilinmeyen hiçbir şey kalmamış gibi. Oysa İpek Çalışlar öyle düşünmüyor. İyi ki düşünmüyor, bu sayede yazın tarihimize Mustafa Kemal ile ilgili güzel bir biyografi ekleniyor. "Evet, Atatürk biyografisi herkes için biraz sürpriz oldu. Latife Hanım ve

İPEK ÇALIŞLAR, ATATÜRK BİYOGRAFİSİNİ YAZARKEN MAKBULE HANIM'IN ANLATILARINDAN ÇOK YARARLANMIŞ. 1950'LERİN BAŞLARINDA BİRDEN FAZLA GAZETEYE AĞABEYİNİ ANLATAN MAKBULE HANIM, BİLİNMEYEN BİRÇOK AYRINTININ ORTAYA ÇIKMASINI SAĞLAMIS. ANCAK BU BİLGİLER BUGÜNE FAZLA ULAŞMAMIŞ.

Halide Edib'i çalışırken, yazarken bir yandan da Atatürk'ü çalışmıştım. Halide Edib'e nokta koyduktan sonra, yeni biyografim kimin üzerine olmalı diye yine de uzun uzun düşündüm. Bütün ihtimalleri sırayla ve bilinçli olarak elelediğimi söyleyebilirim. Tek isim kalmıştı geriye. Biraz da tedirgin bir ruh haliyle, 'Hadi başla!' dedim kendi kendime. Atatürk üzerine çok fazla kitap var gerçekten. Bunu bir avantaj olarak kabul ettim. Hepsinden bir şeyler öğrenmem, bilgi dağarcığımı zenginleştirmem mümkündü. Atatürk üzerine üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde kaleme alınmış makaleleri, tezleri de yeni bir çıkış noktası olarak kabul ettim. Ayrıca benim kafamdaki kitap hiçbirine benzemiyordu. Özel hayatına ve bilinmeyenlerine ağırlık vermek üzere yola çıkmıştım" diyor Çalışlar. Kendisini Mustafa Kemal üzerine yazmaya iten en somut nedeni ise şöyle açıklıyor: "Makbule Hanım'ın harika anlatıları görmezden gelinmişti. 1950'li yılların başında birden fazla gazeteye ağabeyini anlatmıştı. Resmi olmayan kardeşçe bir dille... Bu anlatılar biyograflere dahil edilmemiş, Atatürk'ün çocukluk hikâyesinden de uzak tutulmuştu."

KADIN HAKLARINA DUYARLILIK

Oysa, kız kardeşi Makbule, Mustafa Kemal'in hayatında çok önemli bir yer tutuyor. Öyle ki ölüm döşeğinde dahi onu hiç yalnız bırakmıyor... İpek Çalışlar da Makbule Hanım'ın Mustafa Kemal'i yakından tanımak için bir anahtar olduğunu düşünüyor. "Ben kendisini çok sevdim. Ezilen kadınları öylesine güzel anlatmış ki, hayran kaldım. Onun aktarımından bir örnek vermek isterim: 'Gelin, istisnalar bir yana bırakılırsa, kocasının evinde iğreti ve takma bir varlıktır. Kocasının evi diyorum dikkat ediniz. Gerçekten de öyledir. Kurulan yeni ailenin halk dilindeki adı, koca evidir, paylaşılan ev değil, yalnız erkeğin evi... Aile denilen ipin en zayıf noktası da elkızı, gelindir. Hatta kadın çoluk çocuk sahibi olduktan sonra bile, ailede yama gibidir' diyor Makbule Hanım. Anlatım üslubu da mükemmel. Lafı dolandırmıyor, söylemek istediğini söylüyor."

Mustafa Kemal'in hayatında, karakterini şekillendiren iki güçlü kadın var: Biri kardeşi Makbule, diğeri de annesi Zübeyde Hanım. Özellikle Zübeyde Hanım, Mustafa Kemal'in ilerici düşünce yapısının arkasında önemli bir

figür. Annesinin gücünün ve dirayetinin farkında olsa da diğer kadınların onun kadar güçlü olamadığını da görüyor Mustafa Kemal. Hatta gelecek dönemde kadın haklarında önemli bir yayın olan Mîmber dergisinde yazmasının, devlet adamlığı sırasında kadın haklarındaki ısrarcılığının de nedeni annesi gibi güçlü olamayan kadınlar. Bu kapsamda geçmişinde çok üzücü bir örnek var: Askeri Rüştiye'den arkadaşı Mürteza'nın teyzesi... Kocasından, çocukları ve avucuna sıkıştırılan dört altınla kapı önüne konan Şehnaz Hanım'ı o kadar etkiliyor ki, annesi Zübeyde Hanım'a "Tek bir adamın sözüyle her şey birden yıkılıveriyor. Yalnız biz erkekler mi haklıyız?" diyerek, daha ortaokul yıllarında kadın haklarından yana tavır alıyor.

ŞAŞIRTAN DETAY: CEPHEDE SOFRA DÜZENİ

Mustafa Kemal'in hayatındaki bir diğer önemli kadından, Latife Hanım'dan da uzun uzun bahsediyor İpek Çalışlar yazdığı biyografide. İyisiyle, kötüsüyle yaşananları aktarıyor, şaşırtıcı öyküler anlatıyor.

Çalışlar, Mustafa Kemal'in hayatını incelerken, pek çok ilginç detay ile karşılaştığından da bahsediyor. Farklı anekdotlar onun kişiliğine dair güçlü ipuçları sunuyor. Çalışlar, bunlardan birini şöyle aktarıyor:

"22-23 Mayıs 1912 tarihinde Trablusgarp cephesinde iken sofraya düzeni ile ilgili bir emir var. Subay lokantasındaki peçetelerin, çatal, kaşık ve diğer eşyanın daima temiz olmasını istiyor. Yemeklerin çeşitli, miktarın yeterli olmasını; ekmeğin, elde bulunan unun, elenerek kepeği çıkarıldıktan sonra pişirilmesini; yemek sırasında garsonların kimseyi ayırt etmeden herkese aynı şekilde güzelce hizmet etmelerini emrediyor. O günlerde usul herkesin karavanadan kaşıkla yemesiydi. Sofra düzeni Harp Okulu'na 1909 yılından sonra gelmişti. Trablusgarp'ta savaşırken, sofraya düzeni üzerine yayımladığı bu emir, doğrusu çok dikkatimi çekti." Mustafa Kemal, düzen ve intizama düşkünlüğünün ve hatta mükemmeliyetçiliğinin önemli ipuçlarından birini orada veriyor. Bu tür anekdotlar, bütün bir milleti arkasına alarak ulusal kurtuluşu gerçekleştiren liderin kişiliğini daha iyi anlamamızı sağlıyor.

"GÖLGE OLMAYAN ULUSUN SARAYI"NDAN VEDA

İpek Çalışlar'ın kitabı, Milli Mücadele yıllarını anlattıktan sonra 1927 yılında, Atatürk'ün sekiz yıl önce, "Geldikleri gibi giderler" diyerek çıktığı İstanbul'a dönüşüyle son buluyor. Bu, onun İstanbul'a zaferden sonra ilk gelişi... O gün Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı konuşma, 11 yıl sonra buradan Ankara Etnografya Müzesi'ne doğru son yolculuğunu yaparken bir kez daha hatırlanıyor ve hiç unutulmuyor: "(...) Bu şehir uğursuz hadiselerle mustarip bulunduğu zamanlar, bütün vatandaşların kalplerinde kanayan yaralar açılmıştı. Kalbi yaralı olanlardan biri de bendim. (...) Sekiz sene evvel mustarip ağlayan İstanbul'dan kalbim sızlayarak çıktım. Uğurlayanım yoktu. Sekiz sene sonra kalbim müsterih olarak, gülen ve daha güzelleşen İstanbul'a geldim. (...) Vatanın imarı,

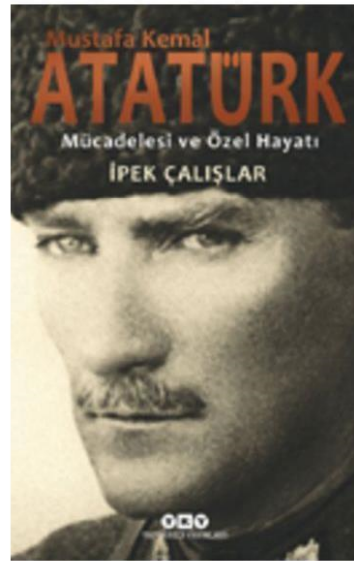
milletin refahı daha çok gayret ve mesai talep etmektedir. Hissiyatı vicdani anlayışları ilim ve fenle geliştirerek ve terbiye ederek toplumumuzun gerçek huzur ve mutluluğuna çalışmak yüce bir görüştür. Bu görüşü size, saygıdeğer İstanbul halkına sekiz sene evveline kadar, içinde yedi evliya kuvvetinde bir heyula tasavvur ettirilmek istenen bu sarayın içinde söylüyorum. Yalnız artık bu saray, Allah'ın gölgelerinin değil, gölge olmayan, gerçek olan ulusun sarayıdır ve ben burada ulusun bir bireyi, bir konuğu olarak bulunmakla mutluymum." ■

ÖĞRETMENLERE SESLENİŞ

İpek Çalışlar'ın yazdığı biyografide Atatürk'ün eğitimi ve eğitimci yönü önemli yer tutuyor. 24 Kasım Öğretmenler Günü vesilesiyle sorduğumuz soruyu Çalışlar şöyle yanıtlıyor:

Sizce kendisinin eğitim alanında yaptığı en önemli çalışma hangisidir?

Bu sorunuza onun bir konuşmasıyla cevap vermek isterim: 25.09.1924 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinden okursak Mustafa Kemal Samsunlu öğretmenlere şöyle seslenmiş: "Dünyada her şey için; uygarlık için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir; fendir. İlim ve fennin dışında rehber aramak dikkatsizliktir, bilgisizliktir, yanlışlıktır." Tek ve doğru yolu gösterenin bilim olduğunu anlatmış. "Ben yol göstericiyim" diye ortaya çıkan ve hurafelerle insanları peşinden sürükleyenlere karşı öğretmenlere sadece ve sadece bilime güvenmelerini söylemiş.



İpek Çalışlar'ın roman akıcılığında kaleme aldığı "Mustafa Kemal Atatürk-Mücadelesi ve Özel Hayatı" adlı kitap; titiz, derinlikli bir araştırmaya, Mustafa Kemal'in hayatının geçtiği yerlere yapılan yolculuklara, tanıklıklara ve belgelere dayanıyor. Anlatıya eşlik eden fotoğraflar ve zengin kaynakçasıyla [Yapı Kredi Yayınları](#)'ndan çıkan "Mustafa Kemal Atatürk" önemli bir kaynak.